

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

ชดช้ายชดชวา โลกามิสทำลายกรรมฐาน

พระผู้ปฏิบัติเพื่ออรหเพื่อธรรม มีสติอยู่โดยสม่ำเสมอ จิตย่อมไม่ดิ้นรน กิริยาแสดงออกแห่งความดิ้นรนของใจก็แสดงให้เห็นสิ่งนั้นสิ่งนี่ที่เป็นกิเลสออกมา ความมักน้อยนี้สำคัญ เป็นสิ่งที่ตัดความกระวนกระวาย ตัดความห้วงใยอะไรออกได้ เพราะฉะนั้นพระกรรมฐานไปไหน จึงไม่มีห้วงหน้าห้วงหลัง มีแต่บริวาร ๘ เท่านั้น สิ่งที่เลยบริวาร ๘ ไปก็คือกาน้ำ พวกมุ้ง พวกกลด ขนาดนั้นก็เอาไปได้สบาย ๆ ไม่เห็นมีอะไร ไปอยู่ที่ไหนก็สบาย ถ้าว่าจะไปก็จับของเหล่านั้นมาใส่บาตร บรรจุในบาตรบีบเต็มบาตรพอดี สะพายบาตร เพราะฉะนั้นพระกรรมฐาน จึงมีบาตรใหญ่กว่าปกติอยู่บ้าง

บางคนเขาไม่เข้าใจ ว่าเอ๊ะพระกรรมฐานนี้ว่าเป็นผู้มักน้อยสันโดษ ทำไมจึงต้องมีบาตรใหญ่หนักหนา เขาไม่เข้าใจความหมายของพระกรรมฐาน ว่าทำบาตรใหญ่เพื่อที่จะได้อาหารมาก ๆ มาฉัน ความจริงบาตรใหญ่นั้นใช้แทนกระเป๋าเดินทาง ถ้าบาตรลูกเล็ก ๆ ใส่สังฆาฏิตัวเดียว มันก็หมดแล้ว ที่นี้ของนั้นจะเอาใส่ที่ไหน ไม่มีที่ใส่ เมื่อบาตรใหญ่มุงก็ลงที่นั่น สังฆาฏิก็ลงที่นั่น แน่ะ โคมไฟก็เอาลงที่นั่นพอดี เทียนไข ไม่ขีดไฟที่มีติดตัวไปบ้างก็เอาลงที่นั่น สะพายพอดีเลย หนักก็พอดี ไม่หนักมาก กลดก็แบกเสีย บาตรก็สะพายเสีย ย่ามเล็กใส่ทางบ่าข้างหนึ่งแล้วไป รุดงกรรมฐานได้อย่างคล่องตัว

ไปที่ไหนก็ผาสูกสบาย มองดูตั้งแต่ร่มไม้ชายเขา ที่ไหนสะดวกสบายในการบำเพ็ญสมณธรรม ไม่ได้มองดูเรื่องโลกเรื่องสงสาร เรื่องวัตถุสิ่งของเงินทองอะไร ซึ่งจะเป็นการพอกพูนกิเลสขึ้นภายในจิตใจ ไปไหนก็มองหาดั้งแต่เรื่องชำระกิเลสอย่างเดียว หูฟังก็ฟังเพื่อชำระกิเลส ตาตาก็ดูเพื่อชำระกิเลส อะไรสัมผัสสัมพันธ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็พิจารณาเพื่อเป็นการ ถอดถอนกิเลสทั้งหมด

และเมื่อมีแต่การถอดถอนอย่างเดียวอยู่แล้ว กิเลสจะยกกองทัพมาจากไหนมันถึงจะหมดไม่ได้ เมื่อถูกฆ่าถูกทำลาย ถูกกำจัดปิดเป่า ไม่ได้ส่งเสริมมันให้แตกลูกเต้าหลานหลนออกมา มันจะมีพิษมีพันธุ์มาจากไหน ก็หมดไป ๆ ผลสุดท้ายก็เกลี้ยงภายในจิตใจไม่มีเหลือ เพราะอุบายวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

รุดงค์ ๑๓ มีข้อใดบ้างที่จะเป็นเครื่องส่งเสริมกิเลส นอกจากเป็นเครื่องปราบกิเลสเท่า

นั้น ไม่เห็นมีจุดด่างข้อใดที่เป็นเครื่องส่งเสริมกิเลส ฉันทในบาตร ฟังซิ อะไร ๆ ก็ลงในบาตรหมด พระพุทธเจ้าทรงดำเนินมาแล้ว สาวกทั้งหลายดำเนินมาอย่างนั้นทั้งนั้น ไม่มีภาชนะใดที่จะเหมาะสมยิ่งกว่าบาตรสำหรับพระ บาตรนี้เหมาะสมที่สุด เป็นภาชนะอันเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับพระ เหตุผลที่เอาของลงในบาตร ก็เป็นเหตุผลอันหนึ่งที่จะได้พิจารณาเรื่องอรรถเรื่องธรรมเกี่ยวกับอาหารคลุกเคล้ากันในบาตร

เวลาอยู่ภายนอกอยู่ถ้วนั้นงานนี้ อาหารชนิดนั้นอาหารชนิดนี้ สีเป็นอย่างหนึ่ง กลิ่นเป็นอย่างหนึ่ง ๆ รสเป็นอย่างหนึ่ง เวลาผสมผสมแล้วเป็นอย่างไร เามาพิจารณา คลุกเคล้ากันเข้าในบาตรแล้วเป็นอย่างไร เทียบกันโดยความเป็นธรรม เราฉันทเพื่อไม่ให้เกิดกิเลส ไม่ได้ฉันทแบบลิ้นยาวท่องโต เราฉันทแบบพอยังชีวิตให้เป็นไปได้เท่านั้น เพราะฉะนั้นการขบการฉันทอะไรถ้าเป็นลักษณะลืมนิ้วแล้วดูไม่ได้ ชัดกับธรรมของผู้ขบฉันทด้วยความเห็นภัย จึงเตือน เมื่อ ๒ - ๓ วันนั้นก็ดูไม่ได้ จนนิ้วดู คนมาก ๆ ก็ต้องดู เพราะไม่ฟังความหมายอะไรเลย การพูดมีความหมายทุกอย่าง

จัดถ้วนใส่หลอดช่องหลอดแห้งไปแล้วก็ชดกันเลย อะไรต่ออะไรพระรุพระรัง ลืมไปหมด ลิ่นนะเหยียบธรรมแหลกลหมดไม่รู้สีกตัวเลย ใครเอา เอาใส่แก้วไปซิ เทใส่แก้วก็ดื่ม ๆ ไปเลยถ้าหากต้องการอย่างนั้น ใส่ถ้วนแล้วก็ชดนั้นชดนี้ ชดซ้ายชดขวา เราไม่เคยลืมนะ พ่อแม่ครูจารย์ มั่นหาอุบายตีหน้าผากพระ โดยยกเราเป็นเหตุเป็นผลขึ้นมาในการแสดงธรรม เป็นการตีหน้าผากพระองค์คือ ๆ ด้าน ๆ นั้นแหละ มั่นมีพระองค์คือด้านมีจะว่าไง บางองค์นั่งอยู่ต่อหน้าท่านนั้นแหละ คอยเข็ดบาตรล้างบาตรให้ท่าน องค์นั้นแหละ แล้วก็ชดอยู่ต่อหน้าต่อตาขวางตาท่านอยู่ฉันท เราเห็นอยู่

นี่ไม่ได้คุยนะไม่ทำเลย พอเห็นท่านทำอะไรแล้วเราก็ดำเนินตามนั้น เพราะได้ยินชดเจนนด้วยการตั้งใจไปศึกษากับท่าน ท่านเคยพูด และท่านก็ไม่ฉันทจริง ๆ ช้อน ไม่เห็นท่านชดอะไร ตอนแก่ชราจริง ๆ ไปไม่ได้จะทำยังไง ใครก็รู้ ท่านถึงได้ชดช้อน คือท่านพูดด้วยนะไม่ทราบมันเป็นยังไงท่านว่าอย่างนั้น ถ้าดูตามธรรมดาแล้วก็ไม่เห็นไม่น่าจะชดตามหลักธรรมหลักวินัยอะไรเลย แต่เวลากำหนดถึงเรื่องช้อนเรื่องชดนี้ ไม่ทราบเป็นยังไงมันขวางจิตทันทีท่านว่าอย่างนั้น เพราะฉะนั้นนี่จึงไม่ทำ

ขวางจิตท่านอาจารย์มั่น กับขวางจิตคนมีกิเลสทั้งหลายมันเป็นยังไง หรือว่าขวางจิตท่านอาจารย์มั่นกลับมาคล่อง มาลื่นลื่นของคนมีกิเลสมันเป็นยังไง คนมีกิเลสชอบอย่างนั้นอาหารเอร็ดอร่อยเท่าไร ชดซ้ายชดขวา ฟุ่มเฟือยมากเท่าไร จนลืมนิ้วลืมนิ้วนั้นชอบ เรื่องคนมีกิเลสมันต้องเป็นอย่างนั้น ท่านอาจารย์มั่นท่านไม่ใช่คนประเภทนั้น เวลาพูดอะไรออกมาจึงเป็นที่จับใจที่สุด ซึ่ง เรายึดเอาตามนั้นแบบถึงใจไม่ปล่อยวาง

จัดของลงในบาตร ยังเอาซ้อนลงไปตักในบาตร ชดขึ้นมาแบบขุนนางฟิงซิ ฉั้นแบบขุนนาง ไม่ใช่แบบเห็นภัยในวิภวสงสาร ไม่ใช่แบบเห็นภัยในกิเลส มันแบบส่งเสริมกิเลส แบบลืมน้ำเนื้อลืมน้ำแบบขุนนางคือแบบลืมน้ำ เหล่านี้จำได้ไม่ลืมนะ ท่านสอนอย่างนั้น ตั้งแต่บัดนั้นเราได้ยินดังนั้น ไม่เอาซ้อนมาเข้าในบาตรจริง ๆ เวลาปฏิบัติอยู่กับท่านมันถึงใจ ท่านหาอุบายอีกด้วย เวลาเราไปเที่ยวที่นั่นที่นี่ เพราะก่อนไปเราก็ไปกราบนมัสการลาท่านเสียก่อน ท่านเห็นพร้อมแล้วเราถึงไป ไม่ใช่ไปแบบถือด้านหาญทำโดยความมืดดำกำตาของตัวเอง

ท่านอนุญาตเรียบร้อยแล้วก็ไป ถ้านาน ๆ วันล่วง ๙ วัน ๑๐ วันไปแล้วไม่เห็นมา ท่านจะถามละ หรือ ท่านมหาไม่เห็นมา ส่วนมากท่านมักจะถามถึงเรา หรือ ไปหาชดช้ายชดชวาอยู่ไหนมา เคยมาไม่เห็นมาวะ ไปหาชดช้ายชดชวาอยู่ไหนมา ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ทราบได้ดีแล้วว่า เราไม่เคยทำเลย แน่ ของทุกสิ่งเราเข้าในบาตรหมด ไม่ให้มีอะไรเหลืออยู่ภาชนะชณะอันไหนเลยทั้งนั้นแหละ ไม่มีอันนั้นจะใส่อันนี้จะใส่ เวลาได้ใส่ในบาตรเสร็จแล้วเท่านั้นเอง

ท่านก็เห็นชัด ๆ นั่งไม่ห่างไกลกัน แล้วอยู่กับท่านมาก็ปีจะไม่ชัดได้ยังไง ตาขนาดท่านอาจารย์มัน ใจขนาดท่านอาจารย์มันทำไมจะไม่รู้ แต่เหตุใดท่านจึงพูดอย่างนั้น หรือ ไปหาชดช้ายชดชวาอยู่ไหนวะ ท่านตีหน้าผากองค์นั้น ทั้ง ๆ ที่รู้แต่มันไม่ทำ เรามีความจงรักภักดีต่อท่านขนาดไหนท่านทราบ เราถึงได้ระมัดระวังเรื่องเหล่านี้ การลืมน้ำเนื้อลืมน้ำไม่ใช่ของดีนะ ไม่สมกับผู้มาประพฤติปฏิบัติ เอ้า มันจะเป็นยังไงให้เป็นไปเถอะลึนนั้นนะท้องนั้นนะ ขอให้เล็งธรรมเสมอ อย่าไปเล็งลึนเล็งปาก อย่าไปเห็นแก่ลึนแก่ปาก เห็นแก่ความเอร็ดอร่อย นี่คือความลืมน้ำ ความประมาท

ฉั่นลงไปแล้วมันก็แค่ลึนนี้เอง อร่อยก็อยู่แค่ลึนนี้ มันอยู่ที่ไหน เคี้ยวกลืนลงไปแล้วลงไปถึงโน้นแล้ว ปรากฏว่ามีรสชาติอะไรบ้าง ไม่เห็นมีอะไร แล้วก็ไปเป็นของปฏิกูลโสโครกด้วยกันหมดอยู่ในท้องของเรา มันมีอะไรเป็นพิเศษ ไม่เห็นมี นี่เป็นพุงหวาน นี่เป็นพุงขาว นี่เป็นพุงแกง นี่เป็นพุงผัก ไม่เห็นว่ามีนะ ไม่มีห้องมีหับด้วยถ้าพูดห้องหับก็ดี ถ้าว่ามีพุงหลายพุงก็เพื่อจะใส่โน้นใส่นี้หลายอย่างหลายประการคนละแง่มุม คนละสัดละส่วน อันนี้มันไม่มีลงไปนั้นมันก็เป็นอันเดียวกัน แล้วอยู่ข้างนอกมันเป็นบ้ออะไรนักหนา ลืมเนื้อลืมน้ำเอานักหนาพระปฏิบัติเรา

พิจารณาให้เห็นอรรถเห็นธรรม อาหารชนิดใดเข้ามาคลุกเคล้ากันกับของสกปรก นับตั้งแต่น้ำลายอยู่ในปากนี้ เท่านั้นแหละลงไปเรื่อย ๆ มันไม่มีอะไรดีเลย หากเราจะคิดถึงเรื่องน้ำลายแล้วมันก็จะกลืนไม่ลงนั้นแหละจะว่าไง แต่นี้เราไม่ได้คิด มันคลุกเคล้ากันกับอาหารนั้นเราก็ไม่ได้คิด ถือว่าเป็นความเอร็ดอร่อยถ้ามีน้ำลาย ไม่มีน้ำลาย ไม่อร่อยไปเสีย ถ้าอยู่ข้างนอกแล้วเอาเข้ามาอยู่ในบาตรนั้นซึ่งไม่มีอะไรสกปรกเลย ทำไมจึงจะบ่ตื่นไปอย่างนั้น

มันต้องฝึก ต้องตัดจิตไม่ตัดไม่ได้นะ เอาให้แข็งแรงเชียว เราอย่าไปอนุโลมตามมันนะ เคยกับอนุโลมตามมันมาพอแล้ว ไม่ใช่เคยอนุโลมตามมันนะ ไม่ได้อนุโลมคือคล้อยตามมัน หลงตามมันมานานแล้ว ถ้าอนุโลมตามมันก็คล้ายว่าเรามีตึกหรืออยู่ข้าง เหมือนกิเลสมาขอชนิด นั้นชนิดนี้ก็แบ่งให้บ้าง เราใหญ่กว่ามันแล้ว นี่เรียกว่าอนุโลม นี่มันไม่ได้อนุโลม ถูกมันจูงจุมก จุมกขาดโน่นถ้าหากว่าเป็นแบบจูงสัตว์นะ กิเลสจูงคน

ต้องตระหนักในธรรมเสมอผู้ปฏิบัติ มีอะไรก็ฟาดมันลงไปเรียบวุธไปเลย ฉันทพวยังชีวิต ให้เป็นไปเท่านั้น ไม่ได้มุ่งอะไร พอฉันเมื่อวานมาแล้วกับวันนี้มันต่างกันอะไร ก็เท่าเดิม เราฉัน มาแล้วตั้งแต่วันบวช กินมาแล้วตั้งแต่วันเกิด อาหารชนิดใด ๆ ก็เคยผ่านชีวหาประสาทเข้าไป ในท้องในปาก ผ่านออกไปในทุกสิ่งทุกอย่าง มันอะไรวิเศษวิโสถ้าไม่มีธรรมให้พิเศษ สิ่งเหล่านี้ มันวิเศษไปไม่ได้ มันก็เหมือนกับโลกทั่ว ๆ ไปที่เขากระทบกัน ต้องคิดอย่างนั้นซึ่ก ปฏิบัติธรรม

อะไรที่จะเป็นสารคุณจากการประพฤติปฏิบัติ จากการขบการฉันให้นำมาพิจารณา นี่ไม่ลืมตัวในเวลาหนึ่งก็ไม่ลืมตัวในเวลาหนึ่งจนได้เรื่อยไปยังไป ในเวลาขบฉันถูกรสเหยียบย่ำ ทำลายเสียจนแหลก ไม่มีอะไรเหลือเลย อย่างนี้ใช้ไม่ได้ เรื่องธาตุเรื่องขันธ์เรื่องความอยากมันเป็นของมันอย่างนั้น ขณะที่ธาตุขันธ์มันกำลังแรงก็มีเราก็เคยเป็นมาแล้ว ขนาดฉันลงไปจนเต็ม ท้องหาที่บรรจุไม่ได้ ทางปากมันยังอยากตะพึดตะพือไม่มีความอึดพอ ผลที่สุดเอาข้าวเปล่า ๆ มาฉันมันหวานไปเลยอีกแหละ นั่นเรื่องธาตุเรื่องขันธ์มันเป็นอย่างนั้น แต่จิตใจเป็นอันหนึ่งที่ต้องบังคับมัน

อันนี้เราก็เคยได้ทำและเคยได้พูดให้หมู่เพื่อนฟัง เหตุที่จะได้ตัดเจ้าของให้รู้เหตุรู้ผลรู้ หนักรู้เบาเกิน ก็เพราะตอนที่ธาตุขันธ์มันกำลังรุนแรง ฉันข้าวเจ้าเสียด้วย ข้าวเจ้ามันไม่ค่อยอยู่ ท้องนานแหละเพราะเราไม่เคย ถ้าเคยก็ไม่เป็นไร อยู่โคราช วัดท่าช้างเป็นวัดกรรมฐานเราลงไปทีแรกก็ไปอยู่วัดท่าช้าง ฉันเท่าไรมันก็ไม่อึด จนกระทั่งรำคาญนะเราก็ดี เพราะเรามุ่งธรรมนี้ แต่ธาตุขันธ์มันไม่ได้สนใจกับบรรดากับธรรมอะไรกับเรา

ลิ้นปากไม่สนใจธรรมอะไรกับเรา มันมีแต่จะเอาทำเดียว ฉันลงไปเท่าไรก็ไม่พอ ไม่อึด เอามันอีก เอ้า ฟาดมันลงไปให้มันอึดจนกระทั่งไม่มีท้องใส่ ปรากฏว่ามันเต็มอัดเลย ขนาดนั้นอัดลงไปแล้วมันยังไม่หยุดความหิวความอยาก ยังอยาก เอาข้าวเปล่า ๆ มาฉันมันก็หวานไปเลย เอ้ มันทำไมจึงเป็นอย่างนี้นำรำคาญนะ ออกจากนั้นก็ไปล้างบาตร ล้างบาตร กลับมาเช็ดบาตรยังไม่เข้าถลก หิวข้าวอีกแล้ว หือมันทำไมจึงเป็นอย่างนี้ นี่นะต้นเหตุจะตัดกัน ก็ให้กินมาสักครู่นี้แท้ ๆ ยังไม่ถึง ๓๐ นาทีเลย อิ่มออกมานี่มาล้างบาตรเช็ดบาตร ยังไม่ได้เข้า ถลกเลยทำไมถึงอยากอีกแล้ว ตั้งแต่นี้ไปถึงวันพรุ่งนี้เช้าก็ ๒๔ ชั่วโมง มันทำไมมันเก่งนัก

เหรอ เอา ลองดูมันจะตายจริง ๆ เหรอ ไม่ได้กินมันจะตาย จะลองดูสัก ๖ - ๗ วัน

เอาเลยที่นี้ตัดมัน ตัดสิ้นใจปั๊บลงไปตายก็ตาย ช่วง ๗ วันมันจะตายเพราะไม่กินข้าว เอาให้เห็นเสียทีวะ จะทดลองดูให้รู้ความหนักเบาของธาตุของขันธ มันจะเป็นไปขนาดไหน ก็หยุดก็กล่เลยไม่เอา จนกระทั่งถึงกำหนดถึงมาฉัน มันไม่เห็นตายนี่นะ เนะ จากนั้นมาก็พอฟัดพอเหวียง ถึงจะหิวจะอะไรธาตุขันธมันจะตี้อย่างเดิมก็ตาม ที่นี้จิตใจก็ปล่อยกังวลได้เพราะเคยรู้เรื่องราวกันมาแล้ว นี่มันเป็นเรื่องของธาตุของขันธกำลังดูตี้อย่างนั้น ๆ เราอดแล้วเท่านั้นวันเท่านั้นไม่เห็นตาย

พูดถึงเรื่องความหิวก็ไม่เห็นมันหิวเอานักเอาหนา วันหนึ่งสองวันมันหิวมาก พอจากนั้นไปแล้วก็ค่อยเบาลงไป จนกระทั่งถึงกำหนดวันฉันก็ไม่เห็นหนักหนาอะไรพอจะให้ล้มให้ตาย อันนี้เราฉันให้มันอยู่ทุกวัน ๆ แล้วฉันขนาดอิมแล้วมันยังจะตายก็ให้มันตายไปซี เหมือนกับคนหมดกังวล นี่เป็นคติอันหนึ่งนำมาพูดให้หมู่เพื่อนฟังไม่ใช่คุย พูดให้เป็นคติในฐานะที่เราเป็นอาจารย์ดำเนินมาก่อนได้รู้เรื่องราว

ยังงี้ก็ขอให้มุ่งธรรมมุ่งธรรมเป็นสำคัญ ให้ฝังอยู่ในจิตใจอย่าให้เอนเอียง สิ่งภายนอกที่เกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องขันธให้เป็นอันหนึ่ง อย่าถือสิ่งเหล่านั้นเป็นใหญ่ยิ่งกว่าธรรม จิตใจจะค่อยเป็นไป และให้เข้มงวดกวัดขัน สิ่งใดที่จิตชอบ ๙๙% เป็นกิเลสถ้าเป็นจิตเราธรรมดามักจะชอบในสิ่งที่เป็นภัย แต่ถ้าจิตมีธรรมขึ้นเป็นลำดับ ๆ นั้นอาจจะมีชอบหลายด้าน อาจหมุนเข้ามาชอบในธรรม ภายนอกที่ยังชำระกันไม่ได้ ใจก็มีลักษณะชอบ แต่ก็รู้สึกตัวและพยายามแก้ไขไปโดยลำดับ จนกระทั่งความชอบเกี่ยวกับเรื่องโลกเรื่องสงสารจางไป ๆ จนกระทั่งความรู้สึกชอบทั้งหลายหมุนไปทางธรรมะล้วน ๆ จากนั้นใจก็สบาย แรงของโลกไม่ดึงดูจิตจิตใจได้ มีแต่จิตใจดึงดูกับธรรม หมุนกันไปเลย

ให้พยายามตั้งใจผู้บวชใหม่บวชเก่า จิตไม่เป็นใหม่เป็นเก่าแหละ เป็นตัวต่อต้านอยู่เหมือน ๆ กันหมดนั่นแล เราจะหวังเอาคุณงามความดี เอาความเป็นสิริมงคล เอาความสุข ความเจริญจากใจของเรา เวลานี้ใจของเราเต็มไปด้วยพิษด้วยภัย จึงต้องชำระซักฟอกฝึกฝน ทรมาณหนักบ้างเบาบ้าง เราก็นทนเพราะเราทำเพื่อความเป็นคนดี เพื่อความสุขความเจริญโดยถูกทาง ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้ว ในบรรดาการปฏิบัติของเราที่ปฏิบัติมานี้ถูกต้องแล้ว ให้ฝึกตนอย่างนี้เสมออย่าทำความอ่อนแอ

จิตหากมีเรื่องที่จะแสดงออกมาทำนั่นทำนี่ นั้นละกลมายาของกิเลสหลอกเราให้เปลวไปจนได้ หลักใจเป็นสำคัญ ให้ตั้งหลักใจให้ดี การประพฤติปฏิบัติอย่าย่อหย่อนอ่อนกำลัง ไม่เกิดผลอะไรดีขึ้นมา มีแต่ผลเสียหายจะตามมา ให้มีความเข้มแข็งโดยลำดับ ๆ เหมือนเด็ก

ฝึกหัดเดิน ฝึกหัดไปนานเข้า ๆ เด็กก็เดินได้ชำนาญ นี่เอาให้จิตมีความชำนาญ ให้ถือ
กิเลสทั้งมวลนั้นละเป็นข้าศึกต่อธรรม หรือเป็นข้าศึกต่อใจอย่างยิ่ง

มันจะอยากขนาดไหน อยากดูอยากเห็นอยากได้ยินได้ฟังขนาดไหน ให้ทราบว่าคุณ
อยากนี่คือความกำเริบของกิเลส กิเลสกำลังกำเริบเวลานี้ให้เข้าใจอย่างนั้น เราอย่าไปคล้อย
ตามมันเสียทีเดียว นั้นไม่ใช่หลักปฏิบัติ ถ้านักปฏิบัติแล้วต้องเป็นอย่างนี้ เมื่อมันมีความอยากซึ่ง
เกี่ยวกับเรื่องทางโลกทางสงสาร ทางตา ทางหู ทางจมูก ให้ทราบว่านี่กิเลสกำลังกำเริบ อยาก
ออกไปทางตา ทางหู ทางจมูก มันกำเริบแล้วเราจะหาอะไรเป็นเครื่องเยียวรักษา หรือหา
สิ่งใดมาปราบปรามกันอย่างไรถูกต้อง ให้พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

วงแคบเข้าแล้วเดี๋ยวนี้กรรมฐานจะไม่มีเหลือ ต่อไปจะมีแต่ชื่อนะกรรมฐาน ๆ เพราะ
โลกามิสนั้นละมันทำลายหัวใจของผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าหากว่าไม่พิจารณาไม่เข้มงวดกวด
ขันจริง ๆ ก็ล้มระนาวไปได้โดยไม่ต้องสงสัย พิษของสมมุตินิยม อำนาจของสมมุตินิยมมัน
เหยียบย่ำทำลายไปได้หมด ทุกชาติชั้นวรรณะ ทุกเพศทุกวัย ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องต้านทาน
เป็นเครื่องป้องกันตัวอยู่เสมอแล้ว มันก็เหมือนคนเป็นโรคไม่มียารักษาไม่มียาป้องกันตัวนั้น
แหละ

นี่เรามีทั้งเครื่องป้องกันตัว ให้พยายามพิจารณาทั้งด้านป้องกันตัว ทั้งด้านพยายามแก้
ไขถอดถอนฝึกฝนทรมาณตน หรือทรมาณกิเลสให้มันหมดสิ้นไปโดยลำดับ อย่าลดละความ
พากเพียร อย่าท้อแท้อ่อนแอ นั้นไม่ใช่ทางของพระพุทธเจ้า เมื่อมันจะเกิดความท้อแท้อ่อนแอ
ขึ้นมา ให้คำนึงถึงพระพุทธเจ้าซึ่งทรงเป็นกษัตริย์ ฟิงชีกษัตริย์ทรงผนวชแทบล้มแทบตาย ใคร
จะหนักใครจะทุกข์ทรมาณยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทำเป็นตัวอย่างมาแล้วจนได้ตรัสรู้
ตรัสรู้ก็ด้วยความเข้มแข็งความเอาจริงเอาจัง ความสละเป็นสละตายของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่
ความอ่อนแอ ให้ยึดมาเป็นหลักใจทั้งเป็นแนวทางด้วย ยึดมาเป็นหลักใจทั้งคำว่าพุทธะนั้นด้วย
ให้เป็นหลักใจหลายด้านหลายทางด้วย

ช่วยตัวเองต้องหาอุบายวิธีแก้ไข ต้องหาวิธีช่วยด้วยสติปัญญา ไม่อย่างนั้นไม่ทันกิเลส
นะ กิเลสมันหมุนตัวรอบด้าน ปัญญาเราไม่หมุนจะทันกิเลสได้อย่างไร เดียวมันก็เหยียบหัวเอา
เหยียบเอา ๆ แหก ใจที่มีสิ่งเป็นพิษเป็นภัยฝังจมอยู่ภายในตัวแล้วจะหาความสุขไม่ได้ เราอย่า
เข้าใจว่าเราจะมีความสุขเพราะอยู่สถานที่นั้นอยู่สถานที่นี้ เพราะอาหารประเภทนั้น เพราะ
ปัจจัยไทยทานประเภทนี้ ซึ่งมาพอกพูนส่งเสริมให้มีความสุขความสบาย อย่าเข้าใจอย่างนั้น
เลย เป็นความเข้าใจผิดร้อยเปอร์เซ็นต์ นั่นคือการหันหลังให้ธรรม

อันใดเวลานี้ที่มาก่อความทุกข์ให้เราตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ข้าวก็ฉันอิ่มแล้ว ทุกสิ่งทุก

อย่างขึ้นชื่อว่าปัจจัยเครื่องบำรุงของพระนั้นนะไม่มีขาดตกบกพร่อง แต่เหตุใดจิตใจหาความสุขไม่ได้ เป็นเพราะอะไร ก็เป็นเพราะกิเลสนั่นเองเป็นผู้ผู้ยั่วผู้แหย่ ทิ่มแทงอยู่ทุกแห่งทุกมุม ขึ้นช่องนั้นขึ้นช่องนี้ ขึ้นอยู่ตลอดเวลาไม่มีอันใดที่จะแสนงอนยิ่งกว่ากิเลส นี่ละก่อให้เกิดความทุกข์ความลำบากแก่เราไม่ใช่สิ่งอื่นสิ่งใด เพราะฉะนั้นจงเห็นโทษกิเลสว่ามันเป็นอย่างนี้ แล้วหาอุบายฝึกฝนอบรมหรือทรมานให้ทันกับกลมายาของมัน ด้วยสติปัญญาของเราอย่าอยู่เฉย ๆ หัดคิดหัดพิจารณาแทรกกันเข้า หนามปักหนามยอก เอ้า บ่ง เอาหนามบ่งแทรกกันไป มันคิดในแง่ใดพลิกแง่ไหนออกมาคลี่คลายดูให้เห็นชัดเจนด้วยปัญญาให้หายสงสัย นี่ชื่อว่าผู้ปฏิบัติ

เราอย่าเห็นอันใดในโลกนี้ว่าประเสริฐยิ่งกว่าธรรม ประเสริฐยิ่งกว่าใจที่สิ้นสุดจากกิเลส หรือหมดสิ้นจากกิเลส ด้วยการฝึกฝนอบรมหรือทรมานของเรา ให้เราถึงงานอันนี้เป็นงานหนักแน่น ถึงงานอันนี้เป็นงานชีวิตจิตใจของเรา งานฟังเป็นฟังตาย ผลจะได้เป็นที่ฟังเป็นฟังตาย โดยไม่ต้องสงสัย นี่เป็นหลักใจสำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติ อย่าหันเหจิตใจไปสู่ที่อื่นซึ่งเป็นพินเป็นไฟ เราเคยคิดเคยปรุงเคยรู้เคยเห็นมาแล้ว สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้มันมีอยู่ทั่ว ๆ ไป ไม่บกพร่องในการรู้การเห็น เมื่อตาดีหูดีแล้ว

ผลประโยชน์ได้มามีอะไรบ้าง เอามาเทียบเคียงชินนักปฏิบัติ ต้องเอามาเทียบเคียงคลี่คลายดู ความหนักเบาโทษคุณของมันเป็นอย่างนี้ แล้วเราก็มีทางที่จะแก้ไขตัดแปลงหรือปลีกตัวออกได้ด้วยอุบายต่าง ๆ ของเราที่คิดอยู่นี่ เป็นประโยชน์แก่เราหนุนไปโดยลำดับ การปฏิบัติให้ทำอย่างนั้น อยู่ที่ไหนก็ตามผู้มีความเพียรด้วยสตินั้นแหละคือผู้มีที่ฟัง พระพุทธเจ้าท่านก็แสดงไว้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงอยู่ให้มีที่ฟังนะ อย่าอยู่แบบไม่มีที่ฟัง อย่าอยู่แบบอนาถาหาที่ฟังไม่ได้ อย่าอยู่แบบคนลั่นท่า อย่าอยู่แบบคนจนตรอกจนมุมไม่เสาะแสวงหาทางออก อย่าอยู่แบบหมูขึ้นเขียง เนาะฟังซิ เราอยู่แบบไหน อยู่แบบตรงกันข้าม แบบฟิตเสมอ ขวิดเสมอ ชนไม่ถอยสู้ไม่ถอย ขุดคั่นลงไม่ถอย ทรมานไม่ถอย ตบต้อยไม่ถอย เอา สติปัญญาเรามีในด้านใดสู้กันไปทุกระยะทุกด้าน นั้นจึงเรียกว่านักรบ ลูกศิษย์ตถาคตต้องเป็นอย่างนั้น

สิ่งที่เราจะเป็นที่ฟังใจที่สุดก็คือจิตที่มีสติมีปัญญา มีความเพียรคุ้มครองรักษา ทรงดอกทรงผลขึ้นมาที่นั่น ให้เป็นความสงบ อย่างน้อยสงบภายในจิตใจ เย็นใจ จากนั้นก็มีความแยกคายออกไปโดยลำดับ จิตใจเมื่อออกสู่ปัญญาแล้วย่อมแยกคาย สติปัญญาก็ขยายตัวออกไป ๆ คลี่คลายเห็นกิเลสเป็นชั้น ๆ เป็นตอน ๆ เห็นทุกแห่งทุกมุมไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งผ่านพ้นไปได้ ด้วยอำนาจของสติปัญญาที่มีความเพียรเป็นเครื่องหนุนหลัง

พูดท้ายเทศน์

สมุทัยพวกเราฟังจนติด พูดชินปากฟังชินหูแต่ใจมันดัน มันถึงไม่ซึ่งในสมุทัย สมุทัย

คืออะไร ก็คือ หอกคือหลาวที่แทงหัวใจเรานั้นแล ถ้าเราพิจารณาอย่างนี้เราก็เห็นโทษของ สมุทัย แดนเกิดขึ้นแห่งทุกข์ หรือธรรมชาติที่ผลิตทุกข์ขึ้นมาที่ใจนั้นแหละ ถ้าเรามีสติอยู่กำลัง ไม่พอมันก็เป็น เหตุที่จะได้รู้ว่ากำลังไม่พอนี้ก็คือจิตเราแยบไปหามัน พอให้รู้เรื่องของมัน ว่า มันกำลังมากกว่าเรา และที่จะแยบออกไปก็เพราะว่าอำนาจของสติไม่พอกัน การแยบออกไป ของจิต เมื่อไปเจอสิ่งที่มันแยบออกไปแล้ว เจอด้วยความสำคัญของตัวเองนะ ส่วนรูปเสียง กลิ่นรสที่จะเป็นสิ่งที่สัมผัสทางตาทางหูนี้ มันอยู่ไหนก็ไม่รู้ แต่ธรรมารมณ์นี้มันก็คาดหมาย อยู่นะ ถ้าเจอแล้วก็ไม่ตกแสดงว่ากำลังไม่พอ ที่จะคิดออกไปนี้กำลังของสติไม่พอ มันจึงคิด ไปได้

ให้อยู่ด้วยความภาคภูมิใจ เวลาพิจารณาถึงเรื่องความเพียรเจ้าของแล้วให้ได้ภาคภูมิใจ พยายามระมัดระวังรักษาเหมือนเวลานี้เราเป็นนักโทษที่เดียว ถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลาย ถูก กิเลสกดขี่ข่มเหงทุกด้านทุกทาง ไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลาอริยาบถ มาอยู่ในหัวใจให้คิดให้ถึง ใจ ผู้ปฏิบัติต้องคิดสิ่งเหล่านี้ให้ถึงใจเสมอ อย่าไปทำใจจิต ๆ จาง ๆ เฉย ๆ เมย ๆ ไปกับสิ่ง เหล่านี้ ก็เท่ากับเปิดทางให้มันเข้ามาเผาหมดนั้นแหละสมบัติที่ควรจะได้อย่างมรรคผลนิพพาน เริ่มตั้งแต่สมาธิขึ้นไปก็จะมีอะไรเกิดขึ้นได้ เพราะสิ่งนี้มันร้อน มันเข้าที่ตรงไหนมันเผาที่ ตรงนั้น

เหมือนกับแดดร้อน ๆ ไฟร้อน ๆ เผาตรงไหนแหลกไปหมด ไม่ว่าไม้สดไม้แห้ง แม้แต่ เหล็กมันยังละลายได้เพราะอำนาจแห่งความร้อน จิตก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ต้องได้รับความ รุ่มร้อนฉิบหาย ธรรมที่จะเกิดขึ้นภายในจิตเกิดไม่ได้ เพราะกิเลสมันเป็นเหมือนไฟ ต้องเผา ผลาญอยู่ตลอดเวลาถ้าเจ้าของผลอไม่ระมัดระวัง จึงต้องให้ถือว่าเรานี้ผู้หนึ่งว่างั้นเลย ที่จะ เป็น ผู้สามารถเทิดทูนมรรคผลนิพพานไว้ได้

พระพุทธเจ้าประธานธรรมไว้ด้วยพระเมตตาสุดส่วนแก่โลกเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ ผู้ สมองพระเมตตาของพระพุทธเจ้าได้ ก็คือผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สุปฏิปโน อชฺฐา ญาเยฯ สามิ จิปฏิปโน สำหรับนักบวชเรา นี่คือผู้เทิดทูนสมบัติของพระพุทธเจ้าไว้ได้ เมื่อเทิดทูนในฝ่าย เหตุนี้ได้แล้วผลไม่ต้องพูด จะต้องตามมาตามสาเหตุอันนี้ ไมهنีจากนี้ไปได้

ในโลกธรรมสูตรท่านแสดงไว้ในมุตโตทัยนั้น ท่านเอาโลกธรรมสูตรมาแสดง แต่ท่าน แสดงในภาคปฏิบัติเพราะฉะนั้นจึงถึงใจ มาเขียนก็ไม่ค่อยเท่าไรนัก เอามาเขียนนั้นแล้วก็เลย ทำให้รสชาติเบาลงไป ประการหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับผู้เขียนมีความลึกตื่นหนาบางขนาดไหนในทาง ความรู้ความฉลาดในธรรมปฏิบัติ ถึงจะนำออกมาจากปากต่อปากต่อคำท่านมาเขียน ใจเรามัน ก็ไม่ได้เป็นอย่างไรของท่าน เพราะฉะนั้นเนื้อธรรมถึงอ่อนลงไปโดยลำดับ ๆ

ในโลกธรรมสูตรท่านแสดงไว้ว่า โลกธรรมเป็นของมีอยู่ในโลกมาตั้งแต่เดิม ไม่ใช่ของใหม่ เป็นของเก่ามาแล้วไม่ควรตื่น ไม่ควรจะไปตื่นตื่นเห่อเหิมกับมัน ทั้งดีทั้งชั่วเป็นของมีอยู่แล้ว ตั้งแต่เดิม ท่านสอนในโลกธรรมสูตร ผมดูไม่มีคำแปลแต่เข้าใจ เพราะมันเกี่ยวกับบาลีที่เราเคยแปลมาแล้ว พออ่านเข้าไปมันก็เข้าใจไปตาม ๆ กัน ว่าอย่าเอาใครเป็นแบบเป็นฉบับ ธรรมดา โลกธรรมนี้ไม่ว่าผู้เรียนมากเรียนน้อย รู้มากรู้น้อย คนโง่คนฉลาดจะต้องสัมผัสสัมพันธ์ หรือจะต้องโดนโลกธรรมนี้จนได้ หรือถูกโลกธรรมนี้มาโดนเอาให้เซซัดปิดตะหวังไปจนได้เหมือนกัน ถ้าไม่มีสติปัญญาเครื่องกำจัดรักษา สรุปลงไปแล้วว่าอย่างนั้น

ในบรรดาโลกแห่งมนุษย์เราที่เกิดมานี้มีใครต้องการโลกธรรม อย่าไปหวั่นไหว อย่าถือใครเป็นครูเป็นอาจารย์ อย่าถือใครเป็นหลักเป็นเกณฑ์ภายในจิตใจ อย่าถือสิ่งใดให้หนักยิ่งกว่าธรรม ถือเราตถาคตเป็นแบบเป็นฉบับ ตถาคตได้เคยกระทบกระทั่งมาอย่างแสนสาหัสแล้ว และได้ผ่านมามากด้วยสติปัญญาของเราเอง ท่านว่าอย่างนี้ ให้ถือเราเป็นแบบเป็นฉบับ ผู้เรียนมากเรียนน้อยย่อมได้รับความกระทบกระเทือนจากโลกธรรม คนโง่คนฉลาดได้รับความกระทบกระเทือนมาตาม ๆ กันหมด

แต่สำคัญผู้ที่มีความฉลาดหาอุปายแก้ไข โดยยกเอาตถาคตเป็นกฎเป็นเกณฑ์ ว่าตถาคตเคยผ่านมาแล้วอย่างไร ได้พิจารณาเรื่องโลกธรรมนี้อย่างไร ให้มองดูเราเหมือนกับมองดูธงชัยชนะ นี่จะเป็นหลักใหญ่ที่ท่านสอนไว้ในโลกธรรม ๘ มีลากเสื่อมลาก มียศเสื่อมยศ สรรเสริญนิทานสุขทุกข์ ได้มาเสียไปมันก็เป็นอย่างนั้น จึงเรียกว่าโลกธรรม หมุนไปเวียนมาไม่เห็นมีจีรังถาวรอะไรเลย

ถ้าไม่ทำจิตให้รู้รอบสิ่งเหล่านี้แล้ว จิตก็จะเอนไปตามความได้ เอนไปตามความเสีย เอนไปตามความได้ดี ไม่ใช่ของดี เอนไปตามความเสียก็ไม่ใช่ของดี เอนไปตามคำสรรเสริญก็ไม่ใช่ของดี เอนไปตามคำนิทานก็ไม่ใช่ของดี เป็นสิ่งที่ขาดทุนทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องตั้งหลักตั้งเกณฑ์ให้ดี สติให้มั่นคง ปัญญาพิจารณาแยกแยะมันออก มันผ่านมาเพียงหู เพียงตา ยิบเย็บ ๆ ถ้าจิตใจเป็นผู้มั่นคงอยู่แล้วก็ผ่านไป ๆ ไม่เก็บพิษภัยเหล่านั้นไว้ด้วยธรรมารมณ์ ภายในจิตใจให้เผาตัวเอง ตั้งใจคิดด้วยเหตุด้วยผลแก้ไขกันไปอย่างนั้น

นี่โลกธรรมสูตรท่านแสดงไว้อย่างนั้น ท่านไม่ให้ถือใครเป็นหลัก ถือพุทธ ธรรม สงฆ์ สุตท้ายท่านก็บอกถือเราตถาคตเอาเป็นแบบเป็นฉบับ เราได้รับความกระทบกระเทือนมาแสนสาหัสแล้ว เราดำเนินมายังไงให้ถือหลักนี้ เราได้รับชัยชนะเพราะเหตุใดให้เดินตามนั้น อย่าหวั่นอย่าไหว พุทธิ์ สรรณิ์ คัจฉามิ ให้ถึงจิตทุกคน ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าอ่อนแอ เรื่องความพากเพียร ไม่ว่าหน้าที่การงานใดให้เป็นไปด้วยความจงใจ มีสติกำกับอยู่เสมอ

ความมีสติอยู่กับงานนั้น ๆ สติก็อยู่กับตัว ถึงแม้จะไม่ได้คิดพิจารณาในธรรมส่วนละเอียดกว่านั้น สติก็ไม่ได้ปล่อยตัวเอง อยู่ที่นี่ก็เชื่อว่าสติขั้นหนึ่ง เป็นธรรมขั้นหนึ่ง ธรรมชั้นเหล่านี้แหละที่เราพยายามรักษานี้จะรวมตัวเข้ามาเป็นพลังอันสำคัญ จนกลายเป็นความมีสติอยู่ตลอดเวลา เช่นอย่างท่านว่ามหาสติมหาปัญญา ไปจากไหนถ้าไม่ไปจากลุ่มลูกคลุกคลานนี้ ซึ่งฝึกแล้วฝึกเล่า ฝึกไปฝึกมาก็มีความชำนาญงานเอง จนกลายเป็นสติปัญญาอัตโนมัติไปได้

เราเคยปฏิบัติเคยพิจารณามาแล้ว ย้อนหลังตั้งแต่เริ่มประพฤติปฏิบัติจิตใจเป็นยังงัย บางทีเกิดความน้อยอกน้อยใจน้ำตาตาร่วงก็มีผมเคยเป็นมาแล้ว เช่นได้ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ และท่านเล่าวิธีจิตวิธีดำเนิน ไปอยู่สถานที่นั้น จิตเป็นอย่างนั้น อยู่สถานที่นี้จิตเป็นอย่างนี้ เล่าไปเท่าไรก็ยังละเอียดลออกไปเรื่อย ๆ บางทีเข้าไปอยู่ในห้องคุยกับท่านมีนี่ สนุกอยู่ในห้องเฉพาะ ตามธรรมดาใครไม่เข้าละในห้อง เข้าได้รี ท่านออกมาจับแขนนอกห้อง นี่เข้าไปในห้องคุยกับท่านมี ยิ่งได้ฟังถนัดชัดเจนละเอียดลออก

ที่นี้รู้สึกว่่าน้อยเนื้อต่ำใจตัวเอง เพราะตอนนั้นจิตก็ไม่ได้หลักได้เกณฑ์อะไร ก็รู้สึกว่าท่านพูดปลอมโยนได้ดีมากนะ ดีมาก เหมือนสอนเด็ก เพราะท่านรู้หัวใจเราใจเรามีความเชื่อ ความเลื่อมใสต่อท่านมากขนาดไหน มีความมุ่งมั่นต่อมรรคผลนิพพานมากขนาดไหนท่านก็รู้ เรามุ่งมั่นจริง ๆ ความเลื่อมใสต่อท่านเราเลื่อมใสจริง ๆ เต็มสติกำลังแห่งภูมิจิตของเราที่เป็นอยู่ในขั้นนั้น ลุ่มลูกคลุกคลานแต่มันก็มีความเลื่อมใสไม่ลุ่มลูก ความมุ่งมั่นต่อมรรคผลนิพพานไม่ลุ่ม

ท่านก็คงเห็นท่านจึงได้พูดปลอมโยน เอ้า ที่แรกมันต้องมีลุ่มลูกคลุกคลาน แต่ความพยายามเป็นของสำคัญนะ จะให้เกิดความชำนาญไปได้เพราะความพยายามไม่หยุดไม่ถอยแล้วชำนาญไปเอง ท่านเล่าเรื่องของท่านไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เล่าให้ฟังอย่างละเอียดลออกทีเดียว อย่างที่เขียนนั่นเอง จิตมันหมุนตัว ๆ เลยท่านว่า เขียนตามนั้นแหละ เราเกิดความอัศจรรย์ ท่านอยู่ต้นไม้ต้นเดียว แต่เราลืมเสียต้นไม้ต้นนั้นเป็นต้นอะไร ท่านอาจจะเล่าให้ฟังถึงชื่อของต้นไม้ แต่เรารู้สึกว่าตอนนี้ไม่ปรากฏว่าจำได้เลย ว่าท่านได้เล่าให้ฟังแต่เราจำไม่ได้

ท่านอยู่ไม้ต้นเดียว ๆ ทั้งวันทั้งคืนไปภาวนาอยู่ที่นั่น มันมีลักษณะเป็นกลางหินดาน หินปลาหินดาน กลางวันท่านก็ไปภาวนาอยู่ที่นั่นเพราะไม้ต้นนั้นร่มดี เย็น ร่มหนา และอยู่โดดเดี่ยวต้นเดียว พื้นที่ก็เหมาะสมด้วย กลางคืนก็ไปภาวนาอยู่ที่นั่นสบาย พิจารณาเรื่องอวิชชานี้แหละ สุดท้ายมันต้องลงไปหาอวิชชาปัจจุยา นี้ไม่ไปที่อื่น เพราะนี่เป็นรากเหง้าของกิเลสและภพชาติทั้งหมดรวมตัวอยู่ที่นั่น ผู้พิจารณาธรรมทั้งหลายในวาระสุดท้ายจะต้องเข้าถึง อวิชชาปัจจุยา โดยหลักธรรมชาติจะหนีไปไม่พ้น เพราะไล่เข้าไปตะล่อมเข้าไป ๆ มันก็ลงถึงก้นบ่อ

ไปเอง บ่อแห่งกิเลสก็อยู่ที่ตรงนั้น ฟาดฟันกันสะบัดหันแหลกกันที่ตรงนั้น ท่านเล่าว่าอัศจรรย์มาก

ออกจากนั้นก็พูดถึงเรื่องพวกเทพ โท ท่านพิสดารมากนะ ท่านชำนาญมากจริง ๆ เรื่องเทพนี้ รู้สึกว่าท่านชำนาญมาก เข้าจิตไม่เข้าจิตก็รู้ ขนาดนั้น อย่างพวกเทพจะมาในคืนไหนท่านรู้ไว้แล้ว บางวันพอเดินจงกรมสักพักใหญ่ วันนี้เทวดาจะมาเวลาเท่านั้น ทราบไว้แล้วนะนั่น ปกติท่านทราบไว้แล้วทั้งนั้นว่า เทวดาพวกนั้นจะมาเวลาเท่านั้น ๆ ท่านทราบไว้แล้ว จิตของท่านกับพวกนี้ประสานกันได้ดี ท่านคล่องแคล่วทันหมด รู้หมด นั่น ตอนผ่านไปแล้วท่านถึงเล่า

บางที่ท่านเดินจงกรมอย่างนี้ท่านขึ้นแต่วันท่านบอก พวกเทพจะมาเวลาเท่านั้นเราต้องพักเสียก่อน เพราะถ้าจะรอไปนั่นก็จะรู้สึกเหนื่อย ธาตุชั้นธต้องพักผ่อน พอสมควรใกล้เวลาแล้วค่อยลุกขึ้นมา ล้างน้ำล้างตาแล้วเข้าที่ภาวนา พอสมควรแล้วก็ถอยจิตออกมาดู พวกเทพมาแล้วก็ทราบว่าเขามาแล้ว นั่งพร้อมกันอยู่หมดแล้ว ถ้าเขายังไม่มาก็ไม่มีอะไรก็เข้าจิตอีกท่านว่า บางที่เขากำลังหลังไหลมา นี่หัวหน้ามา ตัวหัวหน้าเป็นผู้ประกาศอะไร ๆ เขามีข้อข้องใจอะไรก็พูดกับหัวหน้า หัวหน้าเป็นผู้พูดคนเดียวเท่านั้น

รู้สึกว่าท่านคล่องแคล่วมากในเรื่องพวกเทพนี้ อยู่ที่ไหนตรงไหนมีเทพ เช่น รุกขเทพอย่างนี้ ท่านก็รู้ บางทีบอกพระไม่ให้ไปทำส้วมทางแถวนั้น ๆ บอกนั่นเทพอยู่ตรงนั้น ๆ นะ อย่างเทพมาทางนี้ นะ อย่าไปทำอะไร ๆ พวกเทพมาทางด้านนี้ รุกขเทพอยู่ตรงนั้น ๆ ก็บอกอย่าไปทำส้วมทำอะไร เพราะส้วมกรรมฐานชุดหลุมลงไปเลยถ้าจะชุด มีคนชุดก็ชุด ไม่มีคนชุดก็ลงในชอกหินนั่น ท่านเตือน ๆ ไว้หมด ตลอดถึงผ้าเช็ดเท้าสกปรกรกรุงรัง เวลาเสร็จเรียบร้อยแล้วซัก ถ้าสกปรกให้ซัก ตากแล้วซักแล้วเก็บให้เรียบร้อย แม้ไม่ได้ซักก็ตากแห้งแล้วมาเก็บให้เรียบร้อย

พวกเทพดำนิว่าวอะไรไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เขาดำนิลูกของเขา เพราะศาสนาเป็นของสะอาดนี้ เป็นของสวยงามเป็นของมีกฏมีระเบียบ เราทำแบบสุ่มสี่สุ่มห้ามันลักษณะชี้เกียด ไม่ใช่เรื่องศาสนา เขาดำนิลูกของเขา พระนอนหลับครอก ๆ แครก ๆ นี้เขาก็ยังนำมาฟ้องท่าน ท่านก็ได้เตือนพระ เวลาพูดกับเขาท่านก็บอกคนตายจะว่าไง หลับมันสุดวิสัยก็จะให้ทำยังไง ถ้ามีความระมัดระวังบ้างอาจจะดีกว่านั้นเขาว่า แน่เขายังมีข้อแก้ ก็ได้เตือนพระในระยะไหนที่เขาจะมา พระควรจะทำยังไงท่านเตือน ท่านฉลาดมาก

ความชำนาญชำนาญคล่องแคล่วว่องไวมากเกี่ยวกับเรื่องเทพ ท่านคล่องแคล่วมากจริง ๆ ไม่มีอากัปกิริยาที่สะทกสะท้านเป็นความที่เคยชิน เหมือนเราไปเห็นด้วยตาได้ยินด้วยหูของเรา เรานำเรื่องที่เรารู้ไปเห็นด้วยตาได้ยินด้วยหูมาพูดเราธรรมดานี้ไม่ผิดอะไรกันเลย แต่การพูดใน

เรื่องเหล่านี้ท่านไม่พูดในที่ชุมนุมสงฆ์นะ ท่านไม่พูด จะพูดเพียงสององค์สามองค์ที่เวลาอยู่กับท่านนวดเส้นถวายท่านหรือนั่งคุยธรรมะกันไป ท่านพูดเรื่องนั้นเรื่องนี้ไปสัปดาห์สัปดาห์ ไม่ใช่ท่านตั้งหน้าตั้งตาพูดนะ จากนั้นก็เรื่อย เราอยากฟังก็หาอุบายแทรกไป กราบเรียนถามท่าน ท่านก็อธิบายให้ฟัง เรากราบเรียนถามแเงไหนท่านไม่มีละเรื่องจะอันนะ เพราะท่านรู้ไว้หมดแล้วนี่ ท่านอาจารย์มัน จึงเป็นหลักเป็นเกณฑ์อันสำคัญแก่บรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลาย

ท่านพยายามทำตัวเป็นตัวอย่าง แม้ท่านจะเฒ่าแก่ชราแล้ว ท่านก็ยังไม่ละปฏิบัติทาของท่าน ความไม่ละปฏิบัติท่านนั้น ๑) ก็คงเป็นเหมือนอย่างพระกัสสปะ ว่าการเคยทำอย่างนี้ไปรู้สึกสะดวกสบายดี ดังพระพุทธเจ้ารับสั่งว่ากัสสปะ เอ๊ย เธอก็แก่แล้ว อายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับเรา หากจะฉันทสองมือบ้างก็ได้ งดบิณฑบาตบ้างก็ได้ เกี่ยวกับเรื่องผ้าบังสุกุลจะถือคหบดีจีวรก็ได้ ท่านบอกเหมาะแก่กับอัธยาศัยของท่านแล้ว ท่านว่าอย่างนั้นนะ พระองค์ก็ไม่ว่าอะไร ไม่รับสั่งว่าอะไรต่อไปอีก ไม่ค้ำเพราะมันเหมาะแก่กับอัธยาศัยนี้

อย่างท่านอาจารย์มันนี่ เป็นความเหมาะแก่กับอัธยาศัยของท่าน ที่ท่านเป็นคนมีนิสัยเด็ดเดี่ยวเคร่งครัดอาจหาญมาตั้งแต่เดิม และนอกจากนั้นยังมีลูกศิษย์ลูกหาเข้ามาเกี่ยวข้องมาก ผู้ที่จะคอยยึดเอาปฏิบัติต่าง ๆ ไปใช้มีอยู่เยอะ ท่านก็เข้มงวดกวดขัน แม้ที่สุดท่านเจ็บไข้ได้ป่วยจะเอาน้ำมะพร้าวไปให้ท่านฉันทอนเพลท่านยังไม่ยอมฉันท คะยั้งคะยออยากให้ท่านฉันทเพราะไม่รู้เรื่องอะไรของท่าน บทเวลาท่านว่าออกมาที่ โห เจ็บ นั้นความหมายท่านมีแล้วนี่ท่านถึงไม่ฉันทจะฉันททำไม ฉันทน้ำมะพร้าวไม่ตายแล้วก็จะฉันท ไม่เห็นเหนื่อยเห็นเพลียไม่เห็นจะเป็นจะตายอะไรพอที่จะฉันทน้ำมะพร้าว ผู้ที่คอยจะยึดเอาสิ่งต่ำ ๆ แบบของทิ้งมีอยู่เยอะ นั้นขนาดนั้นท่านยังไม่ละความสงสาร

บิณฑบาตเข้าถึงหมู่บ้านไม่ได้ เขาก็มาดักใส่กลางทาง เรื่อยมา หดเข้ามา ๆ จนถึงประตูวัด หดเข้ามาจนกระทั่งบิณฑบาตบนศาลา ยังฉันทร่วมหมู่เพื่อนอยู่นะ เดินไปบิณฑบาตบนศาลา เขาใส่บาตรบนศาลา ท่านเดินบิณฑบาตบนศาลา ท่านยังอุตสาหมาฉันทร่วมบรรดาลูกศิษย์ลูกหาจนกระทั่งไปไม่ได้ จึงได้เอาอาหารไปถวายท่านที่กุฎิ ถ้าลงขนาดนั้นแล้วก็ฉันทไม่ได้แล้วอย่างว่ามีแต่น้ำอะไรชนิด ๆ หน่อย ๆ เท่านั้น เรายังเป็นตัวการ เพราะตอนนั้นใครจะมาถือเป็นตัวอย่าง ไปยึดเอาตัวอย่างจากท่านได้ยังไง เราก็กราบเรียนท่าน

เพราะผมเข้าไปเกี่ยวข้องกับท่านอยู่ตลอดเวลา อะไร ๆ ผมกับท่านอะไรชอบกลอยู่ มันหากมีอะไรพอที่พูดพอที่จะเถียงท่านได้นั้นแหละ ตามนิสัยของเราด้วยความสนิทใจท่านสนิทใจในท่าน ความรัก ความจงรักภักดี ความรักความเคารพเลื่อมใสมั่นคงกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน พูดอะไรออกมาถึงจะมีการโต้การตอบการถกการเถียงกันบ้างกับท่าน มันก็เหมือนกับเราว่าให้ปากว่าให้หูเราฟังเอง ไม่ได้เหมือนว่าปากเราพูดออกไปเพื่อหูคนอื่นฟัง นี่พูดกับท่าน

อาจารย์มันก็มีลักษณะอย่างนั้น ถึงท่านทำให้เราว่ายังไง ๆ ก็เหมือนกับท่านว่าให้หูท่านฟัง

เราไม่ถือเราไม่สนใจ เพราะหลักใหญ่ของเรามุ่งมั่นมีอยู่ในนั้น จึงไม่ได้ยึดอะไรเป็น อารมณ์ ท่านจะดูขนาดไหน โอ๊ย ดุมากดุผมเกี่ยวกับเรื่องอาหารการฉัน เพราะผมก็อยากให้ ท่านฉัน บางทีให้ท่านฉันวิธีนั้นให้ท่านฉันวิธีนี้ เราก็ทราบแล้วตั้งแต่เรื่องน้ำมะพร้าว แต่เราก็รีบ กราบเรียนท่านเสียทุกอย่าง ใครจะมาถือตัวอย่างท่านอาจารย์ตอนนี้มันก็เทวทัต เอาอย่างนี้ เลยก็มี พวกเทวทัตก็ว่างั้น ท่านชดบังอะไรบ้างเพราะฉันไม่ได้นี่ ขนาดบิณฑบาตไม่ได้จะเอา อะไรมาฉันได้ หนเดียวเท่านั้นนะท่านไม่ซ้ำอีกนะ ได้ไม่ได้ก็เท่านั้นละ ซ้อนสองซ้อนสามซ้อนก็ เท่านั้น จากนั้นแล้วหยุดเลยไม่เอา ใครไปยุ่งไม่ได้ เป็นอันว่าผ่านไปเลย

นี่คือปฏิบัติของจอมปราชญ์ในสมัยปัจจุบัน ปฏิบัติของท่านผู้วิเศษ ท่านไม่ละลวด ลายไม่ทิ้งลวดลายของท่าน เราเป็นลูกศิษย์ครูบาอาจารย์ที่มีครูสอน ให้พยายามทำความดี เต็มใจอาจหาญต่อตนเองเสมอ อย่าให้สิ่งใดแซงหน้าธรรมไปได้ ให้ธรรมแซงสิ่งทั้งหลายไป เสมอ ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วให้พยายามให้ธรรมแซง อย่าให้กิเลสแซงธรรม ด้วยลิ้นด้วยปากด้วย ความอยากความทะเยอทะยาน ความไม่รู้เนื้อรู้ตัว ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เหล่านี้เป็นเรื่องของ กิเลส เป็นเรื่องของคนล้มตัวล้มตาย อย่างนำมาใช้ในวงปฏิบัติของเรา ที่เห็นว่าเรามีคุณค่าเป็น อย่างยิ่ง เราจะทำอย่างไรการเสริมคุณค่าของตนให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าไม่ดำเนินด้วยการปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติ ที่ เต็มใจอาจหาญ ต่อสู้กับกิเลสทุกระยะไปแล้ว ไม่เรียกว่าเป็นผู้ต้องการธรรมชั้นสูง หรือผู้ ต้องการหวังความเป็นสิริมงคล ความรุ่มเย็นเป็นสุข ความเป็นหลักฐานแห่งใจของตน ให้ พยายาม

มรรคผลนิพพานคอยอยู่เสมอ อยู่ที่ใจนี้แหละ เราอย่าไปคิดว่ากาลที่โน่น สถานที่นี้ พระพุทธเจ้าปรินิพพานนานแล้วได้ ๒,๕๐๐ ปี นิพพานอยู่เมืองอินเดีย กุสินาราย่างนั้นอย่าง นี้ นั้นเป็นกาลเป็นสถานที่ เป็นสมมุติอันหนึ่ง มรรคผลนิพพานพระสาวกทั้งหลายบรรลุ พระ พุทธเจ้าตรัสรู้ สาวกทั้งหลายบรรลุดูธรรมอยู่ที่นั่นที่นี้ ตั้งแต่สมัยโน้นสมัยนี้ นั่นก็เป็นกาลเป็น สถานที่

หลักใหญ่จริง ๆ บรรลุเพราะอะไร ตรัสรู้เพราะอะไร เพราะมัชฌิมาปฏิบัติ พระพุทธ เจ้าก็มัชฌิมาปฏิบัติในหลักธรรมชาติ ที่เหมาะสมควรจะตรัสรู้ธรรมได้ ก็ตรัสรู้ได้ด้วยมัชฌิมา ในหลักธรรมชาติ บรรดาพระสงฆ์สาวกที่ได้ยินได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแสดง โดยความเป็นจอม ปราชญ์แล้ว ยิ่งจะเอาแต่เนื้อ ๆ มาแสดงเท่านั้น ผู้ฟังก็ฟังแต่เนื้อ ๆ ด้วยความสนใจใคร่ธรรม เป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นความรู้แจ้งเห็นจริงจึงปรากฏขึ้นได้ง่าย เพราะความทุ่มเทกำลังลงทุก ส่วนเพื่อธรรมทั้งนั้น ไม่ได้มีอะไรที่จะไหลแทรกเข้ามาเป็นของจอมปลอม

เห็นนี่ในประวัติ สาวกประวัติก็ดี พระประวัติพระพุทธเจ้าก็ดี ออกมาจากสกุลใดบ้าง พิจารณาซิ พระราชามหากษัตริย์ไม่ทราบว่กึ่งองค์ เศรษฐี กุฎุมพี ก็ไม่ทราบว่จำนวนเท่าใด พ่อค้าประชาชนคนธรรมดา แล้วเหตุใดเวลาฟังธรรมของพระพุทธเจ้าได้บรรลุธรรม ๆ ความบรรลุเหล่านั้นนะเพราะอะไร ก็คือเพราะมัชฌิมาปฏิปทานั่นเอง ไม่ใช่เพราะกาลนั้นสถานที่นั้น กาลนั้นเป็นกาลต่างหาก สถานที่เป็นสถานที่ต่างหาก แต่มัชฌิมาปฏิปทานี้อยู่กับหัวใจเราทุกคน ก็เลอยู่หัวใจ ให้แก่ล่งที่นี้ มัชฌิมาปฏิปทาเอาให้เข้มแข็งตามหลักพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

เวลาจะปรินิพพานก็ได้รับสั่งไว้อย่างถูกต้องตายตัวแล้ว ไม่มีข้อใดที่จะค้านได้แม้แต่น้อย ธรรมและวินัยนั้นและจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราผ่านไปแล้ว นะพะฟังซิ ธรรมวินัยก็คือทางดำเนิน เครื่องมือบุกเบิกฟาดฟันหินแหลกกิเลส จะไม่รวมเข้าอยู่ในมัชฌิมาจะเรียกว่ายังงี้ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น มัชฌิมาปฏิปทาสรุปยอดลงแล้วคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็อยู่ในนั้นหมด ก็เอาอันนี้แล้วมาแกกกิเลส

เราอย่าไปเอากาลสถานที่มาแกกกิเลสไม่ได้ผล เกิดสัญญาอารมณ์ พระพุทธเจ้าปรินิพพานานแล้ว ลิ่นเขตลิ่นสมัย หมดมรรคผลนิพพาน มันโมฆบุรุษพูด ไม่ใช่พระพุทธเจ้าเป็นผู้พูด ไม่ใช่สาวกอรหัตตอรหันต์ผู้ทรงมรรคผลนิพพานเป็นผู้พูด คนโง่เขลาเบาปัญญา คนมืดดำกำตาพูดขึ้นมา เราจะเอาคนประเภทไหนมาเป็นสรณะ เป็นที่ยึดของใจถ้าไม่เอาจอมปราชญ์คือพระพุทธเจ้า พุทฺธัง ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ เราจะเอาคนตาบอดนี้เป็นสรณํ คจฺฉามิ ของเรามันก็บอดเรื่อยไปละซี เราต้องคำนึงตรงนั้น อย่าไปยึดที่อื่นที่ได้

ฟาดมันลงไปกิเลสมันไม่ได้ยกทัพมาจากไหนแหละ มันอยู่ที่หัวใจ สติปัญญาศรัทธา ความเพียรมีให้เร่งลงไป เป็นก็เป็น ตายก็ตาย โลกเกิดขึ้นมามันรองรับป่าช้าอยู่แล้วด้วยกันทุกคน ป่าช้าเต็มตัวของเราทุกคน ไม่ว่าคนประเภทใดชาติชั้นวรรณะใด ส่งเสริมกันไปขนาดไหน มันก็ไม่พ่นที่จะตาย มีป่าช้าเต็มตัวด้วยกัน ในขณะที่ยังพอเป็นไปได้ ทำได้อยู่เวลานี้อย่างอนใจ ให้พยายามประกอบความพากเพียร

อย่าเห็นสิ่งใดงานใดเป็นงานสำคัญ ยิ่งกว่างานเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา อย่าเห็นสมบัติใดว่าเป็นของล้ำเลิศประเสริฐยิ่งกว่ามรรคผลนิพพาน อย่าเห็นความสุขใดที่จะยิ่งไปกว่าความสุขที่เกิดขึ้นจากความหลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง นี่เป็นยอดธรรม ขอให้ท่านทั้งหลายนำไปพิจารณา อย่าลดละความเพียร เอาให้ถึงใจ นี่เทศน์ ๆ อย่างถึงใจ ผู้ฟังก็ฟังให้ถึงใจ ทำไม่ถึงว่าเทศน์อย่างถึงใจ ถึงใจเจ้าของ เทศน์ด้วยความเมตตาสงสารหมู่เพื่อนด้วยน้ำใจจริง ๆ ไม่ได้สักแต่ว่าเทศน์ ไม่ได้สักแต่ว่ามาประชุมเฉย ๆ

รับหมู่เพื่อนไว้ก็ไม่ได้รับไว้สักแต่ว่ารับ รับไว้ด้วยเหตุด้วยผล เพราะฉะนั้นจึงมองดูหมู่

เพื่อนอยู่ทุกระยะในอากัปกิริยา ทั้งการแสดงออกทางวาจาและกิริยามารยาทที่แสดงออกเป็น
ยังไง ชัดช้องกับหลักธรรมวินัยอย่างไรบ้าง ดูเสมอ เพราะเราเป็นครูเป็นอาจารย์คอยแนะนำคอย
เตือนเสมอ หมู่เพื่อนก็มาหา อาจารย์โย เม ภนุเต โหหิ ทางนี้ก็บอก โอปายิกั ปฎิรูปุ รับกััน
แล้วด้วยเหตุด้วยผลแล้วจึงต้องทำหน้าที่ให้เต็มภูมิ

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลาขอยุติแค่นี้